

AHÎ TEŞKİLÂTI: ORTA ÇAĞ ANADOLU'SUNDA MESLEKÎ VE TOPLUMSAL DÜZEN

AHÎ ORGANIZATION: PROFESSIONAL AND SOCIAL ORDER IN MEDIEVAL ANATOLIA

Yazar/ Author	Kurum/ Institution	ORCID	e-posta/ e-mail
Dr. Galip Bingöl	University of Toronto	0000-0002-3664-345X	bingolga.bingapl@utoronto.ca
Sami Uçankuş	Sağlık Bakanlığı - Artvin	0009-0001-4562-4955	samiucankus49@gmail.com
Bilal Bingöl	Dokuz Eylül Üniversitesi-İlahiyat Fakültesi	0009-0006-2676-8634	bilalabasiyanik@gmail.com
Ömer Aslan	Millî Eğitim Bakanlığı-Bursa	0009-0001-4059-6772	omeraslan4234@gmail.com

Etik Beyan: Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen tüm kurallara uyulduğu beyan edilmiştir.

Statement of Ethics: The authors declare that all rules set forth by the Directive on Scientific Research and Publication Ethics of Higher Education Institutions were strictly adhered to during this study.

Destekleyen Kurum /Finansal Destek: TÜBİTAK 2219

Financial Disclosure: The author acknowledges the financial support provided by TÜBİTAK (The Scientific and Technological Research Council of Türkiye) within the scope of the 2219 program.

Yazar Notu: Bilimsel üretimi teşvik eden vizyoner yaklaşımı ve sunduğu destek sayesinde bu çalışmanın gerçekleşmesine olanak tanıyan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK) en içten şükranlarımı sunarım.

Author's Note: I extend my sincere appreciation to The Scientific and Technological Research Council of Türkiye (TÜBİTAK) for enabling the realization of this study through their support and their visionary approach to promoting scientific output.

Atıf/To cite this article: Bingöl, G., Uçankuş, S., Bingöl, B., & Aslan, Ö. (2025). Ahî teşkilâtı: Orta Çağ Anadolu'sunda meslekî ve toplumsal düzen. *Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(5), 1-24.

Öz

Bu çalışma, Orta Çağ Anadolu'sunda meslekî ve toplumsal düzenin temel yapı taşlarından biri olarak öne çıkan Ahîlik teşkilâtını kapsamlı biçimde ele almaktadır. Ahîlik, yalnızca esnaf ve zanaatkârların örgütlenmesi olarak değil, aynı zamanda toplumsal normların, ahlaki değerlerin ve dini ilkelerin bütünleştiği bir kurum olarak dönemin sosyo-ekonomik yapısında merkezi bir rol oynamıştır. Araştırmada tarihsel ve sosyolojik bir yaklaşım benimsenmiş; dönemin fütüvvetnameleri, kronikleri ve modern akademik çalışmalar ışığında Ahîliğin örgütsel yapısı, işleyiş biçimi ve toplumsal etkileri analiz edilmiştir. Ahîlik teşkilâtının üretim süreçlerinde kalite standartlarını belirleyerek meslekî yeterliliği güvence altına

aldığını ve usta-çırak ilişkisi aracılığıyla meslekî eğitimi sistematik hâle getirdiğini göstermektedir. Ayrıca, teşkilâtın ekonomik işlevlerinin ötesinde sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı teşvik ettiği, bireyler arası güveni pekiştirdiği ve toplumsal uyumun sağlanmasında etkin rol oynadığı tespit edilmiştir. Ahilik, bu yönüyle meslekî yetkinlik ile ahlaki sorumluluğu bir araya getiren özgün bir toplumsal model sunmaktadır. Ahilik teşkilâtı Ortaçağ Anadolu'sunda hem ekonomik hem de toplumsal düzenin kurucu unsurlarından biri olarak işlev görmüş; üretim, eğitim ve sosyal dayanışmayı birleştiren yapısıyla modern anlamda sivil toplum ve meslek birlikleri için örnek teşkil etmektedir. Bu çalışma, Ahiliğin tarihsel önemini ortaya koyarken, günümüz meslekî ve toplumsal örgütlenmeleri için de ilham verici bir kurumsal miras sunduğunu göstermektedir

Anahtar Kelimeler: Ahilik, İş Ahlakı, Zanaat. Tasavvuf. Mevlevilik

Abstract

This study examines the Ahi organization, a cornerstone of vocational and social order in Medieval Anatolia. The Ahi institution functioned not only as an association of craftsmen and artisans but also as a comprehensive framework integrating ethical norms, moral values, and religious principles, playing a central role in the socio-economic structure of

the period. Adopting a historical and sociological approach, the research analyzes the organizational structure, operational mechanisms, and societal impact of the Ahi order, drawing on sources such as futuwwat manuals, chronicles, and contemporary academic studies. The findings indicate that the Ahi organization regulated production processes by establishing quality standards and ensuring professional competence, while the master-apprentice system provided systematic vocational education. Beyond its economic functions, the institution promoted social solidarity, mutual assistance, and trust among individuals, contributing significantly to social cohesion. In this respect, the Ahi model represents a unique integration of professional proficiency and ethical responsibility. In conclusion, the Ahi organization served as a foundational element of both economic and social order in Medieval Anatolia. By combining production, education, and communal support, it offers a historical example of how vocational and moral frameworks can coexist within a single institutional structure. This study highlights the historical significance of the Ahi order and underscores its enduring relevance as an inspiring institutional legacy for contemporary vocational and social organizations

Keywords: Akhism, Business Ethics, Craftsmanship, Sufism, Mevlevi Orde

Giriş

Anadolu tarihinde XIII. yüzyıl, sadece siyasi çalkantılarla değil, toplumsal ve kurumsal dönüşümlerle de şekillenen kritik bir dönemdir. Selçuklu Devleti'nin çözülme süreci ve Moğol istilasının meydana getirdiği otorite boşluğu, yerel yapıları ön plana çıkarırken, kentlerde ve yarı- konargöçer çevrelerde yeni türden dayanışma ve örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasına da zemin

hazırlamıştır (Bingöl, 2023, s. 1018). İşte bu bağlamda Ahilik, yalnızca bir esnaf teşkilatı değil, aynı zamanda dini-ahlaki değerlerle donanmış bir toplumsal düzen kurumu olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Ahilik kurumu, Anadolu'da üretimi düzenleyen, ahlaki ilkeleri kurumsallaştıran ve sosyal adaleti gözetten bir sistem olarak, hem bireyin terbiyesinde hem de toplumun inşasında etkin bir rol oynamıştır (Eröz, 1990, s. 18-21). Ahilik, köken itibarıyla İslam'ın ilk döneminde şekillenen "fütüvvet" anlayışına dayanmaktadır. Fütüvvet, bireysel ahlak, cömertlik, doğruluk ve fedakârlık gibi erdemleri esas alan bir İslamî ahlak sistemidir. Bu anlayış, özellikle Abbâsiler döneminde kurumsallaşmaya başlamış ve tasavvufi yapılarla iç içe geçmiştir. Anadolu'ya gelen mutasavvıflar, bu ilkeleri toplumsal örgütlenmeye dönüştürerek Ahilik sisteminin temellerini atmışlardır. Ahî Evran olarak tanınan Nasîrüddîn Mahmûd el-Hoyî (ö. 1261), Ahilik teşkilâtının öncüsü olarak kabul edilmektedir ve Kırşehir merkezli bir örgütlenme sürecinin başlatılmasında kilit rol oynamıştır. Onun önderliğinde şekillenen Ahilik, hem meslekî standartları belirleyen hem de bireyleri İslami ve ahlaki esaslar çerçevesinde eğiten bir yapı olarak varlık göstermiştir (Ocak 1998, s. 25-30). Ahilik teşkilatı, üretim-tüketim zincirini denetleyen lonca sistemiyle eşgüdümlü çalışmakla birlikte, sıradan bir ekonomik birlikten çok daha fazlasıdır. Usta-çırak ilişkisine dayalı eğitim sistemi, bireyi yalnızca bir zanaatkar değil, erdemli bir toplum ferdine dönüştürmeyi hedeflemiştir. Bu yönüyle Ahilik, bireysel ahlâk ile kamusal sorumluluğu birleştiren bir ahlaki-toplumsal model sunmaktadır. Ayrıca Ahilik, sosyal yardımlaşma, dayanışma ve toplumsal düzenin sağlanması gibi işlevleriyle İslami değerlerin pratik hayattaki yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Bu çalışmada Ahilik teşkilatının Anadolu'daki toplumsal, ekonomik ve dini yapı içerisindeki işlevlerini çok boyutlu bir perspektifle ele almaktır. Makalede öncelikle Ahiliğin tarihsel arka planı, kurumsal yapısı ve işleyiş mekanizmaları analiz edilecek; ardından Bektaşilik ve Mevlevilik gibi tasavvufi yapılarla ilişkileri tartışılacaktır. Ayrıca Ahiliğin Anadolu'da İslamlaşma ve yerleşik hayata geçiş sürecindeki rolü, özellikle konargöçer unsurların kentle bütünleşmesindeki işlevi bağlamında değerlendirilecektir. Bu bağlamda çalışma, Ahiliğin sadece geçmişin bir kurumu değil, Anadolu toplumunun sosyo-kültürel dokusunu şekillendiren bir zihniyet ve yaşam biçimi olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Ahilik, tarihsel süreçte sadece bir esnaf teşkilatı olarak değil, Anadolu'da toplumsal adaletin, ahlaki bütünlüğün ve ekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir aktör olarak

değerlendirilmelidir. Bugün dahi Anadolu şehirlerinde, Ahilik haftalarının kutlanması, bu kültürel mirasın yaşayan bir hafıza olarak toplumda varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu nedenle Ahilik, tarihsel bir kurum olmanın ötesinde, geleneksel Anadolu İslam anlayışının ve sosyo-ekonomik modelinin kurucu unsurlarından biridir.

Ahî Teşkilâtının Doğuşu, Temel İlkeleri ve Şehirleşme Sürecindeki Rolü

Ahî teşkilâtı, Selçuklu Türkiye'sinde şehir ve kasabalardaki ticari, sınai ve ekonomik faaliyetleri düzenleyen, sosyal dayanışmayı esas alan köklü bir yapıydı. Devletin doğrudan müdahalesi olmaksızın, dinî ve ahlaki değerler ekseninde şekillenen bu teşkilât, esnaf ve zanaatkârların hem meslekî gelişimini destekliyor hem de toplum içinde ahlaki ve etik değerlerin korunmasına katkı sağlıyordu. Ahilik, meslek erbabının dürüstlük, hakkaniyet ve yardımlaşma ilkeleri çerçevesinde faaliyet göstermesini teşvik ederek, ekonomik hayatın güvenilir ve istikrarlı bir zeminde ilerlemesini sağlıyordu. Aynı zamanda, çırak-kalfa-usta hiyerarşisi içerisinde meslekî eğitim verilirken, bireyin sadece meslekî yeterlilik kazanması değil, iyi bir insan ve ahlaki değerlere bağlı bir vatandaş olması da amaçlanıyordu (Bayram, 1991, s. 133; Sümer, 1960, s. 567-594; Turan, 1993, s. 21). Ahî teşkilâtının bu yapısı, haksız rekabetin, fırsatçılığın, usulsüzlüklerin ve geleneklere aykırı uygulamaların önüne geçerek adil bir ekonomik düzenin tesis edilmesine yardımcı oluyordu. Bunun yanı sıra, Ahilik sadece ekonomik alanla sınırlı kalmayıp, toplumsal dayanışma, sosyal yardımlaşma ve ahlaki eğitim gibi konulara da büyük önem vererek şehir hayatının huzur ve istikrar içinde gelişmesine katkı sağlıyordu (Koca, 2006, s. 304; Güllülü, 1977, s. 118-119; Çağatay, 1952, C. 1, s. 59).

Anadolu'da hızla yayılım gösteren Ahilik teşkilâtı, zamanla yalnızca şehir merkezleriyle sınırlı kalmayıp kırsal bölgelere de etki etmiş ve böylece toplumsal yapının her alanına nüfuz eden güçlü bir organizasyon haline gelmiştir. Ahilik, sadece bir meslek örgütlenmesi olmanın ötesinde, ekonomik, sosyal ve kültürel dinamikleri şekillendiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, tekke ve zaviyelerde yürütülen eğitim faaliyetleri, bireylerin meslekî donanımlarını pekiştirirken aynı zamanda toplumsal sorumluluk bilinci ve ahlaki değerlerle bütünleşmelerine zemin hazırlamıştır. Özellikle büyük şehirlerde örgütlenen Ahiler, kendilerine özgü zaviyeler ve loncalar inşa ederek, esnaf ve zanaatkârları belli kurallar çerçevesinde disipline etmişlerdir. Ancak Ahiliğin etkisi yalnızca kentlerle sınırlı kalmamış, küçük yerleşim yerlerinde de farklı meslek

gruplarını tek bir çatı altında toplayarak iş birliği ve dayanışma kültürünü yaygınlaştırmışlardır. Ahî teşkilâtı, imece usulü ve yarıcı teşkilâtı gibi geleneksel yöntemleri kullanarak kırsal alanlara kadar ulaşmayı başarmış ve böylece ekonomik üretimi desteklemiştir. Bu sayede, şehir-kır dengesinin korunmasına ve üretim ilişkilerinin daha düzenli işlemesine katkıda bulunmuştur (Çağatay, 1989, s. 159; Sarıkaya, 2002, s. 114).

Türkler Anadolu'ya gelmeden önce, özellikle Roma ve Bizans dönemlerinde, bu topraklar zengin bir şehirleşme geçmişine sahipti. İmparatorluklar, stratejik noktalar ve ticaret yolları üzerinde çok sayıda şehir ve kasaba kurmuşlardı. Başlangıçta askerî garnizon veya idari merkezler olarak inşa edilen bu yerleşim yerleri, zamanla ekonomik ve kültürel merkezlere dönüşerek genişlemiştir. Bununla birlikte, Bizans'ın zayıflaması ve Doğu ile Batı arasındaki güç dengelerinin değişmesiyle birlikte, Anadolu'daki şehirleşme süreci durağanlaşmıştır. Ancak, Anadolu'da yeni yerleşim alanlarının oluşumu ve mevcut şehirlerin büyümesi, esas olarak Türklerin bölgeyi fethetmesiyle hız kazanmıştır (Bingöl ve Çopur, 2025, s. 1-13). Türkler, Anadolu'ya sadece askerî fetihlerle değil, konargöçer topluluklar ve yerleşik gruplar hâlinde gelmişlerdir. Konargöçer unsurlar, yaylak ve kışlak düzenine uygun olarak Anadolu'nun kırsal alanlarına yayılırken, şehir yaşamına adapte olmuş Türk grupları, mevcut kent dokusunu koruyarak ve geliştirerek şehirleşme sürecine doğrudan katkıda bulunmuşlardır. Türkler, fethettikleri şehirleri imar ederek, camiler, medreseler, hanlar ve çarşılar inşa etmiş; Anadolu'nun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını kalıcı bir şekilde dönüştürmüşlerdir (Koca, 2004, s. 470).

Anadolu'ya yerleşen Türklerden şehirli olanlar, eski yerleşim merkezlerinin yakınlarına yerleşerek alışkın oldukları meslekleri ve faaliyetleri sürdürmeye çalışmışlardır. Esnaf, zanaatkâr ve tüccar olan bu gruplar, mevcut şehir yapısına entegre olarak yerel ekonomiyle kaynaşmış, sanat ve ticaret hayatına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Konargöçer olarak gelenler ise, hayvancılık ve besicilik faaliyetlerine devam ederek, kendilerine uygun yaylaklar, ovalar ve verimli vadilerde yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Koca, 2006, s. 303). Tarih boyunca şehir hayatı ve ekonomik refah, konargöçer Türkler için cazip bir hedef olmuştur. Konargöçer topluluklar, uygun şartlar oluştuğunda yerleşik hayata geçme eğilimi göstermişlerdir. Ancak bu süreci yalnızca ekonomik gerekçelerle açıklamak yetersizdir. Dinî inanışlar, siyasî istikrar, tarımsal üretim olanakları ve coğrafi koşullar da konargöçerlikten yerleşikliğe geçişte belirleyici faktörler arasında yer almıştır. Bu bağlamda, Ahî

teşkilâtı devreye girerek şehirleşme sürecini desteklemiş, konargöçerlikten yerleşik hayata geçiş yapanlara rehberlik etmiş, onların meslek edinmelerine ve şehir yaşamına uyum sağlamalarına yardımcı olmuştur. Ahîler, meslekî disiplin ve ahlaki değerleri ön planda tutarak konargöçerleri üretken birer şehir sakinine dönüştürmüş; böylece Anadolu'da yerleşik yaşamın güçlenmesine ve toplumsal yapının sürdürülebilir hâle gelmesine katkı sağlamışlardır (Bayram, 1991, s. 133).

Ahîlerin şehirlerin gelişimine katkısı yalnızca konargöçer yerleşik hayata uyum sağlamasıyla sınırlı kalmamış, şehir kültürünün ve sosyal yapının güçlenmesine de öncülük etmiştir. Ahî teşkilâtı, sadece meslekî dayanışma sağlayan bir örgütlenme değil, şehirlerin ilmi, sosyal ve kültürel dinamiklerini şekillendiren önemli bir oluşum olmuştur. Ahîler, şehirlerde eğitim, sanat ve ticaretle ilgili müesseseler kurarak, bu merkezlerin hem ekonomik canlılığını hem de ilmi ve sosyal gelişimini desteklemişlerdir. Ahîlerin öncülüğünde kurulan bu müesseseler, medreseler, zaviyeler, hanlar, kervansaraylar, imaretler, hamamlar ve loncalar gibi çeşitli yapıları içermektedir. Bu kurumlar, şehirlerin yalnızca ekonomik açıdan değil, kültürel ve sosyal bakımdan da büyümesini sağlamıştır (Uzunçarşılı, 1994, s. 27-28). Ahî zaviyeleri, hem birer eğitim ve disiplin merkezi hem de ticaret ahlakını ve dayanışma ruhunu geliştiren mekânlar olarak işlev görmüştür. Ahîlerin şehirlerde kurdukları bu yapılar sayesinde, Anadolu'nun birçok bölgesi daha organize, planlı ve yaşanabilir kentler hâline gelmiştir. Ahîlerin inşa ettikleri bu kurumlar, şehirlerin yalnızca büyümesine değil, merkezi bir yapıya kavuşmasına da zemin hazırlamıştır. Bu süreç, Anadolu şehirlerinin idari, ekonomik ve kültürel açıdan gelişmesine büyük katkı sağlamış, Ahî teşkilâtı sayesinde şehirlerin güçlü bir sosyal dokuya sahip olması mümkün hâle gelmiştir. (Koca, 2006, s. 305).

Şehirlerin gelişiminde Ahî teşkilâtının kurucusu olan Ahi Evran'ın vizyonu ve projeleri büyük bir rol oynamıştır. Ahi Evran, ekonomik ve sosyal kalkınmanın temelinde üretim, dayanışma ve meslekî uzmanlaşmanın yattığını savunmuş, bu doğrultuda şehirlerin sanayi ve ticaret merkezleri hâline gelmesini sağlayacak bir model geliştirmiştir. Onun felsefesi, meslekî örgütlenmenin ve iş bölümü esasına dayalı bir üretim sisteminin kurulması gerektiğini vurgulamaktaydı. Ahi Evran, "Toplumun farklı sanat dallarında faaliyet gösteren insanlara ihtiyacı vardır. Bu nedenle, her meslek grubunun belirli bir alanda toplanarak kendi sanatlarıyla ilgilenmeleri sağlanmalıdır ki, toplumun tüm ihtiyaçları karşılanabilsin." diyerek Ahî teşkilâtının meslek gruplarına dayalı bir yapı hâline gelmesini desteklemiştir. Bu

düşünce, sanayi sitelerinin ve iş bölgesine dayalı şehir planlamasının temellerini oluşturmuştur (Uçma, 2003, s.149). Böylece zanaatkârlar ve tüccarlar belirli merkezlerde bir araya getirilerek, hem üretimde kalitenin artırılması hem de şehirlerin ekonomik açıdan güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu vizyon, dönemin yöneticileri tarafından da benimsenmiş ve ilk olarak Kayseri’de hayata geçirilmiştir. Kayseri, Ahî teşkilâtının bu modeli uyguladığı ilk şehirlerden biri olmuş, burada kurulan sanayi ve ticaret merkezleri sayesinde ekonomik faaliyetler daha sistemli ve sürdürülebilir bir hâl almıştır. Bu model zamanla Anadolu’nun diğer şehirlerine de yayılmış, böylece şehirlerin ekonomik ve sosyal yapısının sağlam temeller üzerine inşa edilmesine katkı sağlamıştır (Arıcı, 1999, s. 45).

Ahîler, mevcut şehirlerin gelişimine katkı sağlamakla kalmayıp, yeni yerleşim alanlarının ve mahallelerin oluşumunda da merkezi bir rol üstlenmişlerdir. Ahî teşkilâtı, şehirlerin sadece ekonomik ve ticari gelişimine değil, sosyal ve kültürel yapılanmasına da yön vermiştir. Ahîlerin yerleşim bölgelerindeki etkisi, inşa ettikleri zaviyeler, tekkeler, camiler ve medreseler aracılığıyla somut bir şekilde görülmektedir. Bu yapılar, bulundukları bölgelere sosyal ve ekonomik dinamizm kazandırarak, yeni yerleşim alanlarının şekillenmesini hızlandırmıştır. Ahîliğin dinî ve tasavvufî yönü göz önünde bulundurulduğunda, tekke ve zaviyelerin yalnızca ibadet yerleri olmanın ötesinde, eğitim, yardımlaşma ve toplumsal dayanışmanın merkezleri hâline geldiği anlaşılmaktadır. Bu kurumlar, bulundukları çevrenin manevi ve kültürel dokusunu güçlendirirken, o bölgenin cazibe merkezi hâline gelmesini sağlamış, böylece yeni mahallelerin ve ticaret alanlarının oluşumuna zemin hazırlamıştır. Ahîlerin Anadolu’nun pek çok bölgesinde güçlü bir varlığa sahip oldukları açıkça görülmektedir. Onlara ait cami, mektep, zaviye ve imarethane gibi çeşitli mülkler, yalnızca dinî ve kültürel faaliyetlerin yürütüldüğü yerler değil, ekonomik ve toplumsal hayatın şekillendiği merkezler olarak işlev görmüştür. Bu yapılar sayesinde Ahîler, bölgelerinin sosyo-ekonomik gelişiminde önemli bir söz sahibi olmuş, şehirlerin organizasyonunda ve nüfus hareketlerinde belirleyici bir güç hâline gelmiştir (Demir, 1996, s. 61; Güllülü, 1977, s. 94).

Ahî kelimesi, Türk-İslam geleneğinden gelen isimlerle birleşerek çeşitli yerleşim birimlerinin kimlik kazanmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Örneğin, Ahî Enük, Ahî Doğan, Ahî Çomak gibi köy isimleri ile Ahî Evdicik, Ahî Çoban gibi zaviye isimleri; Ahî Yeşil mesiresi, Ahî Durmuş, Ahî Ziyaretçi gibi çiftlik adları, Ahîlik geleneğinin coğrafi mekânda kalıcı izler bıraktığını göstermektedir. Bu adlandırmalar,

yalnızca kurucu şahısların isimlerini yaşatma amacı taşımakla kalmamış, Ahiliğin örgütlendiği bölgelerde toplumsal hafızanın korunmasına da katkı sağlamıştır. Bununla birlikte, tarihsel süreç içerisinde bazı yerleşim adlarının günümüze kadar ulaşmayı başardığı, bazılarının ise değişikliğe uğrayarak farklı isimler aldığı görülmektedir. Ancak, arşiv belgelerinde ve eski kayıt defterlerinde bu tür adlandırmalara rastlanması, Ahiliğin Anadolu'daki yerleşim dokusu üzerinde ne denli derin bir etki bıraktığını göstermekle kalmayıp, bulundukları bölgelerde sosyal, iktisadi ve dini yapıyı şekillendirirken, siyasi rol oynayarak güç dinamiklerine de etki ettiklerini ortaya koymaktadır (Gökdağ, 2004, s. 425).

Ahilik geleneğinin Anadolu'daki kalıcı etkilerini gösteren yerleşim adları, tarihsel bir mirasın günümüze kadar taşınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Zaman içinde bazı değişikliklere uğrayarak günümüze ulaşan bu yerleşim alanlarına örnek olarak, Ankara'daki Etimesgut ilçesi (eski adıyla Ahî Mesud), Ankara'nın Haymana ilçesine bağlı 'Ahîboz' köyü, Kırıkkale'nin Keskin ilçesindeki 'Ahılar' köyü, Sivas'ın Zara ilçesinde yer alan 'Ahıç' köyü ve Ankara Kızılcahamam'da Yabanabad bölgesine bağlı 'Ahılar' köyü verilebilir. Bu yerleşim birimleri, Ahilerin Anadolu'daki etkisinin somut izlerini taşımakta olup, adlarını verdikleri bölgelerde sadece isimleriyle değil, sosyal ve ekonomik hayata kattıkları değerlerle de varlıklarını sürdürmektedirler (Gölpınarlı, 1960, s. 103-105). Ahî teşkilâtının Anadolu'daki ticari ve sosyo-kültürel yapıya katkıları göz önünde bulundurulduğunda, bu isimlendirmelerin yalnızca birer coğrafi adlandırmadan ibaret olmadığı, aynı zamanda Ahilerin kurdukları sistemin ve felsefelerinin mirasını yaşattığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Ahilik teşkilâtının etkisi, sadece ekonomik ve meslekî örgütlenmeyle sınırlı kalmamış; şehircilik, sosyal dayanışma ve yerleşim alanlarının oluşumu açısından da belirleyici bir unsur olmuştur (Koca, 2006, s. 304).

Ahîlikte Meslek ve Ahlak İlişkisi: Helal Kazanç ve Fütüvvet Anlayışı

Başlangıçta debbağlık (deri işleme ve tabaklama) ve buna bağlı zanaatlarla uğraşan Ahiler, zamanla yalnızca deri işçiliğiyle sınırlı kalmayıp hemen her iş ve sanat dalıyla ilgilenmeye başlamış ve Anadolu'daki ticari hayatın düzenlenmesinde kritik bir rol üstlenmiştir. Ahilik teşkilâtının güçlü bir meslekî temel üzerine inşa edilmesi, esnaf ve sanatkârlar arasında yardımlaşma, dayanışma ve ortak bir etik anlayışı teşvik etmesi, Ahilerin diğer esnaf grupları üzerinde bir otorite kurmasını sağlamıştır. Bu sistem sayesinde meslek grupları arasında haksız rekabet önlenmiş, kalite standartları belirlenmiş ve ticari hayatta güven ortamı oluşturulmuştur. Ahilik

teşkilâtı, üretimi sadece kâr amaçlı değil, toplumun ihtiyaçlarına uygun şekilde yönlendiren bir anlayışı benimseyerek ekonomik istikrarı korumayı hedeflemiştir. Bu yapı, esnaf ve sanatkârların işsiz kalmasının önüne geçerken, gençleri sahipsizlikten koruyarak onları bir meslek dalında uzmanlaştırmış, böylece boşta kalmalarını ve olumsuz alışkanlıklara yönelmelerini engellemiştir. Ahîlerin sağladığı bu meslekî eğitim ve dayanışma ağı, yalnızca bireysel refahı değil, aynı zamanda toplumsal huzuru ve üretim dengesini de güvence altına almıştır (S. Bayram, 1994, s. 301). Bunun yanı sıra, Ahî teşkilâtı ekonomik krizleri önleyici bir mekanizma işlevi de görmüştür. Aşırı üretimin yol açabileceği fiyat dalgalanmaları ve krizlerin önüne geçmek için üretim planlı bir şekilde yürütülmüş, israfın önlenmesi sağlanmıştır. Daha önce de vurgulandığı gibi, Anadolu'ya konargöçer olarak gelen Türk topluluklarının yerleşik hayata geçişinde Ahîlerin önemli katkıları olmuştur. Konargöçerlikten yerleşik düzene geçen gençleri himaye eden Ahîler, onlara her fırsatta bir meslek kazandırarak kendiışlerini kurmalarına destek olmuşlardır. Bu süreçte, meslek sahibi olan bireylerin şehir hayatına daha kolay adapte olmaları sağlanmış, böylece toplumsal uyum güçlendirilmiştir. Ahî teşkilâtının bu yönü, sadece bireysel istihdam sağlamaktan öte, Anadolu'da güçlü bir ekonomik ve sosyal sistemin inşasına da katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak, Anadolu'ya gelen işsiz nüfus, Ahî teşkilâtı sayesinde üretim sürecine dâhil edilerek ekonomik hayata kazandırılmış, böylece Ahîlik, hem bireylerin refahını artıran hem de toplumsal düzeni sağlayan bir kurum olarak tarih sahnesinde önemli bir yer edinmiştir" (Tarsus, 1947, s. 22).

Başlangıçta debbağlık ve buna bağlı zanaatlarla uğraşan Ahîler, zamanla hemen her iş ve sanat dalıyla ilgilenerek Anadolu'daki ticari hayatın düzenlenmesinde kritik bir rol üstlenmiştir. Güçlü meslekî temeli ve ortak etik anlayışı sayesinde esnaf ve sanatkârlar arasında yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik eden Ahîler, haksız rekabeti önlemiş, kalite standartlarını belirlemiş ve ticari hayatta güven ortamı oluşturmuştur. Üretimi yalnızca kâr amacıyla değil toplumun ihtiyaçlarına uygun şekilde yönlendiren bu yapı, ekonomik istikrarı korurken gençleri sahipsizlikten koruyup bir mesleğe yönlendirmiştir. (S. Bayram, 1994, s. 301). Ayrıca, üretim planlaması ve israfın önlenmesiyle ekonomik krizlerin önüne geçilmiş, şehir hayatına geçiş yapan konargöçerler meslek sahibi olarak toplumsal uyuma katkı sağlamıştır. Ahî teşkilâtı, bireylerin refahını artırmakla kalmamış, toplumsal düzen ve üretim dengesini güvence altına alan, Anadolu'nun ekonomik ve

sosyal dokusunda merkezi bir kurum olarak tarih sahnesinde önemli bir yer edinmiştir (S. Bayram, 1994, s. 301; Tarsus, 1947, s. 22).

Ahîlik teşkilâtında en temel prensiplerden biri, bir meslek veya sanat dalında ustalaşmak ve bu yolla helal kazanç sağlamaktır. Ahîlik geleneğinde, bireyin toplumda saygın bir yer edinmesi ve ahlaki olgunluğa erişmesi, meslekî yeterliliği ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, Fütüvvetnâmelerde iş ve meslek edinmenin gerekliliği üzerine şu ifadeler yer almaktadır: “Ahîlerin helal kazanç sağlaması gereklidir; bu hem bir zorunluluk hem de sünnettir. Mesleği veya sanatı olmayan birine fütüvvet nasip olmaz. Ahîliğin en az on sekiz dirhem gümüş parası ve mutlak surette bir işi olmalı, işsiz kalmamalıdır.” Bu ifadeler, Ahîlik sisteminde işsizliğin ve ekonomik bağımsızlığın toplumda nasıl değerlendirildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ahîler, yalnızca meslek sahibi olmayı değil, alın teriyle kazanç sağlamayı da bir ahlaki ilke olarak benimsemişlerdir (Çağatay, 1996, s. 39). Bu anlayış, bireyin toplum içindeki yerini belirlerken, sosyal dayanışmayı da pekiştirmiştir. Ahî teşkilâtı, her bireyin yeteneğine uygun bir meslek edinmesini teşvik ederek, işsizliği ve ekonomik dengesizlikleri en aza indirmeyi amaçlamıştır. Bunun yanı sıra, meslek edinme süreci sadece ekonomik bir gereklilik olarak değil, bireyin kişisel gelişimi ve toplumsal uyumu açısından da büyük önem taşımıştır. Ahîler, yalnızca bir meslek dalında yetkinleşmeyi değil, aynı zamanda meslek etiğini, dürüstlüğü, adaleti ve müşteriye karşı sorumluluğu da temel ilkeler olarak kabul etmişlerdir. Böylece Ahîlik, ekonomik bir sistem olmanın ötesinde, bireyi meslekî ve ahlaki olarak eğiten kapsamlı bir toplumsal düzen kurmayı başarmıştır (Kara, 1986, s. 194).

Ahîlik, yalnızca meslek edinmeyi teşvik eden bir kurum olmanın ötesinde, tembelliğe ve dünyaya karşı pasif bir tutuma karşı çıkan, bireylerin alın teriyle geçinmesini esas alan güçlü bir sosyal kontrol mekanizmasıdır. Ahî teşkilâtı, bireyin yalnızca ekonomik açıdan üretken olmasını değil, toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmesini de temel bir ilke olarak benimsemiştir. Bu doğrultuda, meslek edinme süreci yalnızca bir sanat dalının öğrenilmesiyle sınırlı kalmamış, toplumun ortak değerlerinin benimsenmesiyle de yakından ilişkilendirilmiştir (Tekin; 2006, C. 2, s. 96). Ahîlik teşkilâtı, meslekî eğitimi ahlaki ve manevi bir gelişim süreciyle iç içe geçirerek, bireyin dürüstlük, yardımlaşma, cömertlik ve topluma faydalı olma gibi erdemleri özümsemesini amaçlamıştır. Ahîliğin meslek kazandırmaya verdiği özel önem, sadece işsizlikle mücadele etmekle kalmamış, toplumsal çöküşü önleyici bir

işlev de görmüştür. Ekonomik istikrarı sağlamanın yanı sıra, bireyleri kötü alışkanlıklardan ve ahlaki yozlaşmadan koruyarak, toplum içinde düzenin ve adaletin sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Bu yönüyle Ahîlik, bireylerin yalnızca geçimlerini sağlayacak bir meslek edinmelerini değil, nitelikli, ahlaklı ve topluma faydalı bireyler hâline gelmelerini amaçlayan çok yönlü bir sistem olarak öne çıkmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi, Ahîler yalnızca bir sanat ve meslek topluluğu olmanın ötesinde, ekonomik faaliyetlerin yanı sıra toplumsal düzenin sağlanmasında da önemli roller üstlenmişlerdir. Ahî teşkilâtı, sadece üretim ve ticareti düzenlemekle kalmamış, toplumun huzur ve güvenliğini koruma misyonunu da benimsemiştir. Bu doğrultuda, Ahîler kötülöklere karşı durmakla yetinmemiş, toplumun bu olumsuzluklardan arındırılması için aktif bir çaba göstermişlerdir. Ahî zaviyeleri, sadece birer meslekî eğitim merkezi değil, şehirlerde asayişin sağlanmasına katkıda bulunan önemli kurumlardı. Zaviye mensupları, bir anlamda şehirlerde polis ve zabıta görevini üstlenerek düzeni korumuş, haksızlık ve suistimallerin önüne geçmiştir. Bunun yanı sıra, Ahîler bireylerin ahlaki gelişiminde de önemli bir rol oynayarak, toplumu sadece fiziksel olarak değil, manevi anlamda da daha güvenli ve huzurlu bir hâle getirmişlerdir. Ahî zaviyelerinde bireyler, dürüstlük, adalet, dayanışma ve sorumluluk bilinci gibi erdemlerle yetiştirilmiş, böylece toplum içinde hem meslekî hem de ahlaki bir denge sağlanmıştır. Bu yönüyle Ahîlik, sadece ekonomik ve ticari bir sistem değil, toplumsal düzeni sağlayan, bireyleri eğiten ve şehir yaşamını daha güvenli kılan bir kurum olarak öne çıkmaktadır (Şeker, 2001, s. 81).

Ahîler, devletin asayişini ve güvenliğini sağlama sorumluluğunu yalnızca bir zorunluluk olarak değil, toplumsal düzenin korunması için temel bir görev olarak görmüşlerdir. Ahî reislerinin önderliğinde, ihvan ve yiğit başlarının yönetiminde teşkil edilen bölükler, şehirlerde huzurun tesis edilmesi, iç karışıklıkların bastırılması ve sınır bölgelerindeki isyanların kontrol altına alınması gibi kritik görevlerde etkin bir şekilde rol almışlardır. Bu yapılar, yalnızca ticari ve ekonomik hayatın düzenlenmesine katkı sağlamakla kalmamış, devlet otoritesinin zayıfladığı dönemlerde kamu güvenliğini temin eden bir unsur olarak işlev görmüştür. Ahî teşkilâtı mensupları, gerektiğinde silahlı birlikler oluşturarak devletin savunmasına katkıda bulunmuş, toplum içinde barış ve adaleti sağlamak için aktif bir mücadele yürütmüştür. Ahîlerin üstlendiği bu görevler, onların sadece meslek erbabı ve esnaf

dayanışma örgütü olmanın ötesinde, bir güvenlik ve düzen unsuru olarak hareket ettiklerini göstermektedir. Bu nedenle, Ahilik teşkilâtı, Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde de önemli bir destekleyici güç olmuş, birçok şehirde hem ekonomik düzeni hem de toplumsal güvenliği sağlamada etkili bir yapı olarak öne çıkmıştır (Akdağ, 1979, s. 273).

Ahî toplulukları, yalnızca şehir merkezlerinde değil, kırsal bölgelerde ve stratejik sınır hatlarında da önemli bir etki alanına sahipti. Özellikle XIII. yüzyılın ikinci yarısında, Moğol istilasının ardından devlet otoritesinin zayıfladığı karmaşık süreçte (Şen ve Bingöl, 2022, s. 381-389; Bingöl, & Çopur, 2025, s. 16-25; Bingöl, & Aslan, 2025, s. 58-69). Ahî teşkilâtı hem ekonomik hem de sosyal düzenin korunmasında kritik bir rol üstlenmiştir. Bu dönemde Ahîler, şehir hayatının düzenlenmesinde etkin bir güç olarak ortaya çıkmış; esnaf ve sanatkâr topluluklarının örgütlenmesini sağlarken, halkın güvenliği ve huzuru için de önemli bir unsur hâline gelmiştir. Devletin merkezî otoritesinin sarsıldığı dönemlerde bile teşkilâtın ayakta kalması ve toplumsal yapıyı korumaya devam etmesi, Ahiliğin yalnızca ekonomik ve meslekî bir oluşum olmadığını, siyasi ve toplumsal dinamikleri doğrudan etkileyen bir yapı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ahîler, halkı koruma ve şehir yönetiminde aktif rol alma misyonlarını sürdürerek, sadece meslekî dayanışma örgütleri olmanın ötesinde, Anadolu'nun istikrarını sağlayan güçlü bir unsur olarak tarih sahnesindeki yerlerini almışlardır (Tabakoglu, 1994, s. 166).

XIII. yüzyılda Anadolu, iyi korunmuş ve bakımlı ticaret yollarıyla donatılmış, ekonomik canlılığın hâkim olduğu bir bölgeydi. Halkın önemli bir kesimi ticaret ve zanaatla meşgul olurken, şehir ve kasabalarda Ahî teşkilâtları hızla yaygınlaşmış ve toplumsal düzenin sağlanmasında belirleyici bir güç hâline gelmiştir. Özellikle Konya, Kırşehir, Kayseri ve Ankara gibi merkezlerde Ahilik kurumu büyük bir otorite kazanarak, ekonomik hayatın yanı sıra toplumsal güvenliği de teminat altına alan bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönemde Anadolu'yu gezen ünlü seyyah İbn Batuta, Seyahatname adlı eserinde Ahî teşkilâtlarının şehirlerde nasıl bir düzen sağladığını ayrıntılı bir şekilde aktarmaktadır. Onun gözlemlerine göre, Ahîler yalnızca ticari hayatın düzenleyicisi değil, halkın huzurunu ve güvenliğini koruyan bir teşkilât olarak da ön plana çıkmıştır. Ahîler, şehirlerin idari ve sosyal açıdan kendi kendine yetebilen yapılar hâline gelmesine öncülük etmiş, suçlulara ve kötü niyetli kişilere karşı caydırıcı bir güç oluşturmuşlardır. Güçlü bir organizasyon yapısına sahip olmalarına rağmen, Ahîler bu gücü yalnızca devletin bekası, toplumun refahı ve

adaletin sağlanması için kullanmışlardır. İbn Battuta, Anadolu seyahatinde Ahîlerin şehirlerdeki etkinliklerini hayranlıkla anlatmış ve “Bulundukları yerlerde zorbaları dizginleyip kendilerine katılan kötülerini ortadan kaldırırlar. Bu bakımdan dünyada benzeri yoktur” sözleriyle teşkilâtın toplumsal düzeni sağlama rolünü vurgulamıştır (İbn Battuta Seyahatnamesi, C. 1, 2000, s. 195). Ancak Ahîlik hakkında bilgi veren tek seyyah İbn Battuta değildir. Örneğin, Marco Polo Anadolu şehirlerinde tüccarların ve zanaatkârların örgütlenmesinden bahsederken Ahî benzeri teşkilatlanmalara dikkat çekmiştir. Ayrıca, Ruy Gonzales de Clavijo'nun 1403-1406 yılları arasında gerçekleştirdiği sefaret görevi sırasında Anadolu'yu ziyaret etmiş ve esnaf ve zanaatkârların ahlaki disiplin ve dayanışmasına işaret etmiştir (Clavijo, 1993, s. 81-94). Ayrıca, yerli kaynaklarda da Ahîliğin şehir hayatındaki konumuna dair bilgiler mevcuttur; özellikle Osmanlı kroniklerinde Ahîlerin yalnızca meslekî düzenleyiciler değil, aynı zamanda siyasî meşruiyet sağlayıcı bir güç olarak öne çıktıkları görülmektedir. Bu seyahatnameler ve kronikler karşılaştırıldığında, Ahî teşkilâtlarının sadece ekonomik ve meslekî hayatı değil, aynı zamanda sosyal düzeni, kamu güvenliğini ve siyasî dengeyi koruyan çok yönlü yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Ahîlik üzerine yapılacak değerlendirmelerde modern araştırmalar kadar dönemin tanıklıklarının da dikkate alınması, teşkilâtın XIII. ve XIV. yüzyıl Anadolu'sundaki gerçek işlevini ortaya koymak açısından önemlidir.

Ahîler, sahip oldukları geniş etki alanı ve sundukları çok yönlü hizmetler sayesinde, fütüvvetnâmelerde belirtilen ahlaki ve meslekî prensiplerin en uzak bölgelere kadar yayılmasını sağlamışlardır. Teşkilât disiplini içinde sıkı bir denetim mekanizması oluşturmuş, üyelerinin meslekî yeterliliklerini ve ahlaki tutumlarını titizlikle kontrol etmişlerdir. Ahîlik sisteminde, toplum tarafından benimsenen kuralların sürekliliğini sağlamak adına ödüllendirme ve cezalandırma yöntemleri büyük bir titizlikle uygulanmıştır. Bu yapıyla Ahî teşkilâtı, yalnızca ekonomik hayatın düzenleyicisi değil, sosyal adaletin sağlanmasında da kritik bir rol üstlenmiştir. Ahî teşkilâtı, şehirlerde sadece meslekî kuralları denetlemekle kalmayıp, toplumsal düzenin korunmasında da aktif rol oynamıştır. Esnaf ve zanaatkârlar, Ahîlerin belirlediği etik ve ahlaki standartlara uyduklarında toplumsal güven ve iş birliği güçlenmiş; uyumsuz davranışlar ise topluluk tarafından disipline edilmiştir. Bu durum, şehir hayatında adalet, dürüstlük ve dayanışma kültürünün yaygınlaşmasını sağlamış ve Ahîliği, meslek örgütü olmanın ötesinde bir toplumsal düzen mekanizması hâline getirmiştir (Hamitoğulları, 1986, s. 139).

Ahî teşkilâtı, sanat ve meslek alanlarında faaliyet gösteren üyelerinin hammadde temininden üretim sürecine, satış ve pazarlama aşamasına kadar tüm işlemlerini belirli kurallar çerçevesinde düzenleyen disiplinli bir yapıya sahiptir. Bu teşkilât, yalnızca meslek erbaplarının teknik becerilerini geliştirmekle kalmamış, üretim süreçlerinin belirli standartlara uygun şekilde yürütülmesini sağlamıştır. İncelenen kaynaklar doğrultusunda, Ahîlerin Türkiye Selçukluları ve Beylikler döneminde üstlendiği en temel görevlerden birinin, meslek gruplarına yönelik standart ve kaliteli mal üretimini teşvik etmek olduğu görülmektedir. Üretim süreçlerinin belirli etik ve kalite kurallarına göre şekillendirilmesi, Ahî teşkilâtının ekonomik düzeni sağlamadaki en önemli işlevlerinden biri olmuştur. Bu fonksiyonlarıyla Ahî teşkilâtı, yalnızca esnaf ve zanaatkârlar arasındaki ilişkileri düzenlemekle kalmamış, üretici ve tüketici arasındaki rekabetin dengelenmesine, olası anlaşmazlıkların önüne geçilmesine ve ekonomik düzenin korunmasına da katkı sağlamıştır. Böylece Ahîlik, toplumda güvenilir ve sürdürülebilir bir ekonomik yapı inşa ederek, sadece meslekî gelişimi değil, sosyal adaleti de teminat altına alan bir sistem haline gelmiştir (Çağatay, 1989, s. 111).

Ahîlik anlayışında emeğe razı olmak, dürüstlük ve hakkaniyet temel ilkeler arasında yer almaktadır. Ahî teşkilâtına mensup her birey, mesleğinde belirlenen kalite standartlarına uygun hammadde kullanmalı, üretim süreçlerinde geleneksel yöntemlere bağlı kalmalı ve ürünlerini belirlenen fiyat üzerinden satmalıdır. Bu kurallar, sadece ekonomik bir düzen oluşturmakla kalmayıp, esnaf ve sanatkârlar arasında güven ve dayanışmayı da pekiştiren unsurlar olarak kabul edilmiştir. Ahîlik sisteminde, mesleki disiplin ve etik kurallara aykırı hareket etmek ciddi bir ihlal olarak değerlendirilmiştir. Geleneksel üretim yöntemlerinden saparak farklı usuller denemek, "bid'at" yani kabul edilemez bir yenilik olarak görülmekte ve hoş karşılanmamaktadır. Bu bakış açısına göre, bir ürünün "yeni icat" ya da "geleneklere aykırı" olarak nitelendirilmesi, yalnızca mesleki bir hata değil, aynı zamanda ahlaki bir ihlal olarak da algılanmaktadır. Ahîlik anlayışında esas olan, nesiller boyunca aktarılan üretim formlarına sadık kalmak ve fiyatlandırma konusunda belirlenen ölçülere riayet etmektir. Bu prensipler, tüketicinin korunmasını sağlarken, esnaf arasında haksız rekabetin önüne geçmeyi ve meslekî istikrarı temin etmeyi amaçlamaktadır (Erken, 2003, s. 47).

Ortaçağ tarihinin en önemli esnaf ve ticaret teşkilâtlarından biri olan Ahîlik, günümüzdeki tüketiciyi koruma kuruluşlarının üstlendiği görevlere benzer bir işlev

görmüştür. Ahîliğin bu alandaki temel yaklaşımı, müşteri memnuniyetini esas alarak "müşterinin velinimet olduğu" anlayışına dayanmaktadır. Bu çerçevede Ahîlik teşkilâtı, sadece üreticilerin ve esnafın haklarını değil, tüketicilerin de güvenli ve adil bir ticaret ortamında alışveriş yapmalarını garanti altına almıştır (Kara, 1986, s. 194).

Ahîlerin meslekî etik ilkeleri, ticarete dürüstlük ve adalet esasına dayanmakta olup, şu temel prensipler üzerine inşa edilmiştir: müşteriyi aldatmamak, malın özelliklerini abartarak yanıltıcı tanıtım yapmamak, ölçü ve tartıda hileye başvurmamak, stokçuluk yaparak fiyatları yapay şekilde yükseltmemek, rekabeti haksız uygulamalarla engellemek, alışveriş sırasında saygılı ve adil olmak, çalışanın meslekî sorumluluk bilinciyle hareket etmesi, işini titizlikle yapması ve görevini ihmal etmemesi. Ahîlik teşkilâtı, kalite kontrolü ve standart üretim anlayışı ile hem üreticilerin hem de tüketicilerin uzun vadeli menfaatlerini korumayı amaçlamıştır. Tüketicilerin mağdur edilmesini önlemek için etkin bir denetim mekanizması oluşturulmuş, hileli veya kusurlu ürün satan esnaf ciddi yaptırımlarla karşı karşıya kalmıştır. Eğer bir müşteri, yüksek fiyatlı, kalitesiz ya da hileli bir ürün satın aldığını düşünüyorsa, bu durumu denetim mekanizmasını yöneten yetkililere bildirme hakkına sahiptir. Yetkili kişi esnafı uyararak mağduriyetin giderilmesini sağlardı. Ancak aynı ihlalin tekrarlanması halinde, ilgili esnaf teşkilâttan ihraç edilme gibi ağır yaptırımlarla karşı karşıya kalabilir ve meslekî itibarını kaybedebilirdi. Bu yönüyle Ahîlik, sadece meslek erbablarını eğiten ve düzenleyen bir teşkilât olmanın ötesinde, adil ticaret ilkelerini yerleştiren, tüketici haklarını koruyan ve toplumsal güveni sağlayan bir mekanizma işlevi de görmüştür (Hamitoğulları, 1986, s. 140).

Anadolu Sosyal Yapısında Ahîlik ve Tasavvufî Zümrelerle Etkileşimi

Türkiye Selçuklu Devleti ve Anadolu Beylikleri devresinde Ahîler ile dönemin diğer sosyal grupları arasındaki ilişkileri ele almak için öncelikle sosyal zümre kavramını açıklamak gerekmektedir. Sosyal zümre; toplum içinde üstlendikleri roller, yaşam biçimleri ve psikolojik eğilimleri açısından belirli farklılıklar gösteren bireylerden oluşan gruplardır. Ortaçağ Anadolu toplumunda, siyasi otoriteyi temsil eden yöneticiler, askerî sınıf, din adamları, tarikat mensupları, köylüler ve esnaf gibi farklı sosyal gruplar mevcuttu. Ahîler ise bu sosyal yapının içinde esnaf ve ticaret erbabının merkezi bir konumunda yer almaktaydı. Ahîlik, her ne kadar ticaret ve zanaat alanında örgütlenen bir teşkilât olarak bilinse de, toplumsal yapının birçok unsuru ile etkileşim hâlinde olmuştur. Bu bağlamda, Ahîlerin dönemin dinî ve tasavvufî hareketleriyle de yakın ilişkiler kurduğu görülmektedir. Özellikle Bektaşîlik

ve Mevlevilik gibi tarikatlarla Ahilik arasında güçlü bağlar bulunmaktaydı. Bu bağ, yalnızca dinî ritüellerin paylaşılmasıyla sınırlı kalmamış, Ahiliğin ahlakî ve meslekî ilkeleri ile tasavvufî öğretilerin bir araya gelmesine de zemin hazırlamıştır (Santur, 1999, s. 274). Özellikle Bektaşilik ile Ahilik arasındaki ilişki dikkat çekicidir. Ahî teşkilâtına kabul edilme süreçlerinde, Bektaşî geleneğinde görülen ‘el verme’ ve ‘ıkrar alma’ ritüellerinin benzerleri uygulanmıştır. Ayrıca Mevlevilik ile olan bağlar da önemli bir yere sahiptir. Mevlevî dervişleri ve Ahiler, şehirlerdeki zaviye ve tekkelerde bir araya gelerek toplumun hem ahlakî hem de meslekî eğitiminde etkin roller üstlenmişlerdir. Bunun yanı sıra Ahilerin, yöneticilerle ve askerî sınıfla olan ilişkileri de dikkate değerdir. Ahî teşkilâtı, devlet otoritesinin zayıfladığı dönemlerde asayişin sağlanmasına katkıda bulunmuş, gerektiğinde şehirlerin savunulmasında aktif rol almıştır. Ahî reisleri, yerel yöneticilerle iyi ilişkiler kurarak, teşkilâtın çıkarlarını korumuş ve esnafın ekonomik düzenini güvence altına almıştır (Doğru, 1991. s. 36).

Ahilerin sosyal yapısını ele almadan önce, zaviyelerdeki yaşam biçimleri ve iş erbaplarıyla olan ilişkilerine kısaca değinmek faydalı olacaktır. Ahiler, yalnızca meslekleriyle değil, iç disiplinleri, manevi değerleri ve toplumsal düzen anlayışlarıyla da kendilerini yöneten bir teşkilatlanma olarak öne çıkmıştır. Özellikle büyük şehirlerde, meslek gruplarına göre farklı zümreler oluşturan Ahiler, her zümreye ait bir zaviyede bir araya gelerek hem mesleki hem de ahlaki eğitim almışlardır. Zaviyeler, Ahilerin yalnızca mesleklerini icra ettikleri yerler değil, sosyal dayanışma, ahlaki eğitim ve dini yaşantının şekillendiği merkezlerdi. Buralarda ustalar ve çıraklar arasındaki ilişki yalnızca bir iş pratiğiyle sınırlı kalmaz, ahlaki ve manevi bir bağ niteliği de taşırdı. Ahî teşkilatının temel değerleri olan dürüstlük, yardımlaşma ve mesleki ustalık, zaviyelerde kazandırılan en önemli hasletler arasında yer almaktaydı. Bu mekânlar, Ahilerin birbirleriyle dayanışmasını güçlendiren, yeni üyelerin eğitildiği, meslek erbaplarının ustalık mertebesine eriştiği ve toplumsal düzenin korunduğu önemli merkezler olarak toplumsal yapının temel taşlarından biri olmuştur (Ocak, 1978, s: 258).

Ahî zümreleri, esnaf ve sanatkârların bir araya gelerek oluşturduğu topluluklar olarak faaliyet gösterirken, yalnızca mesleki organizasyonlarla sınırlı kalmamış, şehrin önde gelen simalarıyla da sıkı ilişkiler kurmuştur. İş saatleri dışında öğretmenler, müderrisler, kadılar, hatipler, vaizler ve emirlerle düzenledikleri toplantılar, Ahî teşkilatının yalnızca ekonomik bir yapı değil, toplumsal ve entelektüel bir merkez olduğunu göstermektedir. Özellikle XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren

bu toplantılar daha da yaygınlaşmış, Ahîler farklı sosyal ve kültürel gruplarla daha güçlü etkileşimler kurarak toplum içindeki etkilerini artırmışlardır (Çağatay, 1989, s. 112).

Ahîlerin yalnızca kendi iç örgütlenmeleriyle değil, dönemin dinî ve sufi zümreleriyle de yakın ilişkiler içerisinde olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, Ahîliğin çağdaşı olan iki büyük sufi teşekkül dikkat çekmektedir: Bektaşilik ve Mevlevilik. Ahî teşkilatıyla özellikle Bektaşilik arasındaki bağlantıyı daha iyi anlamak için öncelikle Bektaşiliğin temel yapısına kısaca değinmek gerekmektedir. XIII. yüzyılda Anadolu'ya gelen ve Horasan erenlerinden olan Hacı Bektaş-ı Veli, özellikle halk tabakaları arasında büyük bir sevgi ve saygı görmüş, onun düşünceleri geniş kitlelere ulaşarak toplum içinde derin bir etki oluşturmuştur (Doğru, 1991, s. 25-28; Köprülü, 1981, s. 110-111). Ancak, Bektaşiliğin tam anlamıyla bir tarikat olarak teşekkül etmesi 14. yüzyılın sonları ve 15. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Ahî zümreleri ile Bektaşilik arasındaki ilişki, yalnızca mesleki ve ekonomik dayanışma ile sınırlı kalmamış, güçlü bir ideolojik ve ahlaki temel üzerine inşa edilmiştir. Bektaşiliğin heterodoks yapısı göz önüne alındığında, Ahîlik ile bu tarikat arasındaki yakınlık daha anlaşılır hale gelmektedir. Ahîler ve Bektaşiler, sadece dini ve ahlaki değerler çerçevesinde değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma, kardeşlik ve ekonomik örgütlenme açısından da ortak bir zeminde buluşmuşlardır. Bu etkileşim, Anadolu'daki toplumsal yapının şekillenmesinde önemli bir rol oynamış, Ahî teşkilatının manevi yönünü güçlendirerek onu salt bir meslek örgütü olmaktan öteye taşımıştır (Gölpınarlı, 1969, s. 248).

Ahîlik, Bektaşilik ve Mevlevilik ile çeşitli ilişkiler geliştirmiş olmakla birlikte, doğrudan bir tasavvuf öğretisine dayanan bir tarikat niteliği taşımamaktadır. Temelinde mesleki ve sosyal düzeni sağlayan bir teşkilat olarak ortaya çıkan Ahîlik, Bektaşilik ve Mevlevilikten daha önce şekillenmiş ve esas itibarıyla lonca sistemi üzerinden toplumsal yapıyı düzenleyen bir yapı olarak faaliyet göstermiştir. Ancak, Ahîlik ile Bektaşilik ve Mevlevilik arasındaki ortak noktalar göz ardı edilemez. Ahî teşkilatının âdetleri, adabı, erkânı ve törenleri incelendiğinde, özellikle Bektaşilik üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Ahîlik teşkilatında uygulanan ritüellerin ve hiyerarşik düzenin Bektaşî geleneği içinde de yer alması, bu iki yapının birbirinden beslendiğinin göstergelerindendir (Birdoğan, 1995, s. 306). Fuat Köprülü'ye göre, Bektaşiliğin oluşum sürecinde Ahîliğin büyük bir rol oynadığını belirtmiş ve bu iki teşkilat arasındaki organik bağa dikkat çekmiştir. Mevlevilik ile

Ahîlik arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, Mevlevîliğin Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin öğretileri temelinde şekillendiği ve oğlu Sultan Veled tarafından sistemli bir tarikat haline getirildiği görülmektedir. Mevlevîlik, Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin öğretileri temelinde şekillenen ve onun manevi mirasını sürdüren bir tasavvufî tarikat olarak ortaya çıkmıştır. İnsan-ı kâmil anlayışı, aşk ve hoşgörü temelli ahlaki öğretiler, nefsi terbiye ve içsel olgunlaşma gibi ilkeler Mevlevîliğin temelini oluşturur. Sultan Veled tarafından sistemli bir örgütlenmeye kavuşturulan Mevlevîlik, toplumsal ve bireysel düzeyde eğitim ve rehberlik işlevi görmüş, bireylerin ahlaki ve manevi gelişimine odaklanmıştır (Ocak, 1996, s. 169-180). Ahîlik ile Mevlevîlik arasındaki ilişki incelendiğinde, her iki yapının da bireyin ahlaki ve meslekî gelişimini merkeze aldığı görülmektedir. Ahî teşkilatındaki disiplin ve manevi yönelim, Mevlevî düşüncesiyle örtüşen birçok unsuru barındırır; özellikle insan-ı kâmil anlayışı, her iki yapı için de merkezi bir ilkedir. Ahîlik doğrudan bir tasavvufî öğretilerden beslenmese de, Mevlevîlik ve Bektaşîlik ile etkileşimleri, onun manevi boyutunu güçlendirmiş ve Anadolu'daki toplumsal dokunun şekillenmesinde önemli bir köprü rolü üstlenmesini sağlamıştır. Böylece Ahî teşkilatı, yalnızca ekonomik ve meslekî bir örgüt olmaktan öte, bireysel olgunlaşmayı ve toplumsal uyumu destekleyen bir yapı olarak öne çıkmıştır. Ahîler, meslekî eğitim ve ahlaki rehberliği bir arada sunarak, bireyleri hem üretken hem de topluma faydalı birer vatandaş hâline getirmiş, Anadolu şehirlerinde disiplin, dayanışma ve güven ortamının tesis edilmesinde önemli bir rol oynamışlardır (Ocak, 1996, s. 172-190).

Mevlevîlik, 13. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun dini, tasavvufî ve sosyal yapısında derin izler bırakmış, geniş halk kitleleri ve yönetici sınıflar üzerinde etkili olmuştur. Aynı dönemde Ahîler de Anadolu'nun ekonomik ve sosyal düzenini şekillendiren güçlü bir teşkilat olarak öne çıkmış ve bu durum, doğal olarak iki grubun zaman zaman karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Ahîler ile Mevlevîler arasındaki ilişkilerin dönemsel olarak değişkenlik gösterdiği bilinmektedir. Zaman zaman dostane ilişkiler kuran bu iki teşkilat, kimi dönemlerde ise rekabet ve gerilim yaşamıştır. Bu farklılığın temelinde, her iki yapının faaliyet alanlarının ve önceliklerinin farklı olması yatmaktadır. Ahîlik, mesleki disiplin, sosyal dayanışma ve ekonomik düzeni sağlamaya yönelik bir teşkilat iken, Mevlevîlik daha çok manevi eğitim, tasavvufî öğretiler ve bireysel olgunlaşma ekseninde şekillenen bir tarikattir. Bu farklı faaliyet alanlarına rağmen, Anadolu'nun sosyal dokusunda her iki grubun da büyük bir ağırlığa sahip olması, kaçınılmaz olarak rekabeti ve etkileşimi

beraberinde getirmiştir. Özellikle şehir merkezlerinde ve ticaret yolları üzerinde etkin olan Ahî teşkilatı, zaman zaman Mevlevi dervişleriyle farklı çıkarlar etrafında karşı karşıya gelmiştir. Bununla birlikte, bu ilişkilerin sadece ekonomik veya sosyal düzlemde kalmadığı, zamanla içtimai ve tasavvufi alanlara da sıçradığı anlaşılmaktadır. Ahîler ve Mevleviler arasındaki bu karmaşık etkileşim, Anadolu'daki toplumsal yapının şekillenmesinde önemli bir rol oynamış, bazen çatışmalara yol açarken bazen de ortak değerler etrafında bir yakınlaşmayı beraberinde getirmiştir. Bu dinamik ilişki, Ahîlik ve Mevleviliğin tarih sahnesindeki konumlarını daha iyi anlamamızı sağlayan önemli bir unsurdur (Taeschener, 1967, s. 113).

Ahîler, Bektaşiler ve Mevleviler, XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun toplumsal yapısında çok yönlü ve etkili roller üstlenmişlerdir. Ahîler, esnaf ve sanatkârlar arasında meslek ahlakını ve üretim standartlarını koruyarak ekonomik düzeni sağlamış ve toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir teşkilat olarak öne çıkmıştır. Bektaşiler, özellikle halk tabakaları arasında yaygınlaşan tasavvufi öğretileriyle dinî ve manevi bir otorite oluştururken, Mevleviler ise sanat, edebiyat ve ilim alanındaki etkileriyle Osmanlı'nın ilerleyen dönemlerinde de önemli bir entelektüel ve kültürel zümre olarak varlıklarını sürdürmüştür.

Bu sosyal yapılar, zaman zaman iş birliği yaparak Anadolu'nun siyasi, ekonomik ve toplumsal istikrarına katkıda bulunmuş; bazen de farklı dini ve meslekî görüşler, yerel çıkarlar veya rekabet nedeniyle anlaşmazlıklar yaşamışlardır. Ahîler, meslekî örgütlenme ve üretim süreçlerinde disiplin sağlayarak üretici ve tüketici arasındaki dengeyi korurken; Bektaşiler, halkın manevi ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmek için cem ve dergahlar aracılığıyla etkili olmuşlardır. Mevleviler ise özellikle bireysel eğitim ve manevi olgunlaşmayı merkeze alan faaliyetleriyle, Anadolu şehirlerinde ahlaki değerlerin ve hoşgörü kültürünün yayılmasına önemli katkılarda bulunmuştur (Ocak, 1996, s. 169-190). Ahîlik sisteminin gelişimi sırasında, özellikle Bektaşî ve Mevlevî etkilerinin yanı sıra Halvetî, Celvetî ve Kalenderî gibi tarikatlar da toplumsal ve kültürel anlamda katkı sağlamıştır. Bu tarikatlar, ahlaki eğitim, dayanışma ve toplumsal uyum ilkelerini paylaşarak Ahî teşkilâtının manevi ve ahlaki boyutunu güçlendirmiştir. Bununla birlikte, farklı öğretilere sahip bu topluluklar arasında zaman zaman çatışmalar da yaşanmıştır; örneğin bazı bölgelerde tarikatlar kendi etkilerini artırma çabasıyla Ahîler veya diğer tarikatlarla rekabet içine girmiş, yerel otoriteler bu çatışmaları dengelemek zorunda kalmıştır (İbn Batuta, 2000, s. 105).

Ahîlik, Bektaşîlik, Mevlevîlik ve diğer tarikatların etkileşimi, Anadolu'nun sosyal dokusunun şekillenmesinde, halkın ahlaki ve manevi olarak eğitilmesinde ve siyasi otoritenin desteklenmesinde kritik roller oynamış, bölgenin ekonomik ve kültürel gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu durum, Anadolu'nun çok katmanlı toplumsal yapısının anlaşılmasında ve tarikatlar ile meslek örgütleri arasındaki dinamik ilişkilerin ortaya konmasında değerli bir örnek teşkil etmektedir.

Sonuç

Ahîlik teşkilâtı, Ortaçağ Anadolu'sunun toplumsal, ekonomik ve kültürel yapısını derinden şekillendiren en önemli kurumsal yapılardan biri olmuştur. Yalnızca bir meslek örgütlenmesi değil, bunun yanı sıra ahlâkî değerlerin, dayanışmanın ve sosyal adaletin de taşıyıcısı olan bu sistem, Anadolu'nun siyasi çalkantılarla ve dış tehditlerle sarsıldığı bir dönemde toplumsal istikrarın sağlanmasına katkı sunmuştur. Ahîliğin kökenleri, İslâm'ın erken dönemindeki fütüvvet anlayışına kadar uzanmakta; ancak Anadolu'da Türk-İslâm sentezi içerisinde yeni bir karakter kazanarak hem bireysel hem de toplumsal ölçekte işlevsel bir yapıya bürünmüştür. Teşkilatın en önemli yönlerinden biri, meslekî eğitimi ahlâkî eğitimle birleştirmesidir. Ahîlik yalnızca üretim ve ticaretin belli standartlar çerçevesinde yürütülmesini değil, aynı şekilde dürüstlük, kanaatkârlık, yardımseverlik ve dayanışma gibi değerlerin meslek hayatına entegre edilmesini öngörmüştür. Bu açıdan bakıldığında, Ahîlik, modern anlamda meslek odalarının ve esnaf birliklerinin öncüsü olmakla birlikte, ekonomik ilişkileri ahlâkî normlarla dengeleyen özgün bir sistemdir. Buradan çıkarılacak önemli bir sonuç, ekonomik yapının sürdürülebilirliği için yalnızca teknik düzenlemelerin değil, aynı zamanda güçlü bir değerler sisteminin de gerekli olduğudur. Ahîlik toplumsal tabakalaşma ve sosyal mobilité açısından da dikkat çekici bir işlev görmüştür. Çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi, yalnızca meslekî ilerleme değil, bununla birlikte bireyin karakter olgunlaşmasını da esas almıştır. Bu çok katmanlı ilerleme sistemi, bireylere hem ekonomik güvence hem de toplumsal saygınlık kazandırmış, dolayısıyla toplum içinde bir aidiyet duygusunu pekiştirmiştir. Analiz edildiğinde, bu yapı günümüz modern eğitim ve meslek sistemleri için de ilham kaynağı olabilecek pedagojik bir model sunmaktadır. Toplumsal düzen açısından Ahîliğin bir diğer önemli yönü, şehirlerde ve kasabalarda güvenliği ve huzuru sağlamadaki rolüdür. Ahî birlikleri, gerektiğinde birer milis gücü gibi hareket ederek asayişin korunmasına katkıda bulunmuş; yoksullara yardım, misafirlere ikram ve yolcuların korunması gibi

faaliyetlerle sosyal dayanışmayı kurumsallaştırmıştır. Bu noktada Ahilik, yalnızca ekonomik bir teşkilat değil, bunun yanında bir toplumsal denge unsuru olarak işlev görmüştür. Modern toplumların karşı karşıya kaldığı sosyal adaletsizlikler ve ekonomik eşitsizlikler göz önünde bulundurulduğunda, Ahilik geleneğinin sunduğu bu bütüncül yaklaşımın tarihsel bir örnek olarak önemi daha da anlaşılmaktadır. Ahiliğin etkisi yalnızca Anadolu coğrafyası ile sınırlı kalmamış, Osmanlı lonca teşkilâtı üzerinden imparatorluk ölçeğinde devam etmiştir. Osmanlı'daki lonca düzeni, Ahilikten devraldığı meslekî ve ahlâkî ilkeleri devletin ekonomik ve toplumsal düzenine uyarlayarak yüzlerce yıl boyunca sürdürülebilir bir üretim ve ticaret düzeni yaratmıştır. Buradan hareketle, Ahiliğin tarihsel mirası, Anadolu Türk toplumunun kimlik oluşumunda kalıcı bir iz bırakmış ve ekonomik hayatla ahlâkî değerler arasındaki dengenin sağlanmasında merkezi bir rol üstlenmiştir. Ahilik teşkilâtı, Ortaçağ Anadolu'sunda yalnızca meslekî düzenin değil, bunun yanında toplumsal dayanışmanın, ahlâkî normların ve sosyal adaletin de kurumsal bir zemine oturtulduğu bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Ahilik, bireyleri hem ekonomik hem de ahlâkî açıdan olgunlaştırmayı amaçlayan bütüncül bir yaklaşımı temsil etmektedir. Günümüz dünyasında ekonomik çıkarların çoğu zaman ahlâkî değerlerin önüne geçtiği bir dönemde, Ahilik modelinin sunduğu tarihsel perspektif, yalnızca tarihçiler için değil, sosyologlar, ekonomistler ve eğitimciler için de üzerinde düşünülmesi gereken bir mirastır. Dolayısıyla Ahilik, geçmişin bir kurumu olmanın ötesinde, modern toplumların karşı karşıya kaldığı sorunlara çözüm arayışında değerlendirilebilecek bir tarihsel deneyim olarak okunmalıdır.

Kaynakça

- Akdağ, M. (1979). Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, Tekin Kitapevi, Cilt 1, Ankara.
- Arıcı, K. (1999). Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Anadolu Ahiliği (Ahîyan-ı Rum), II. Uluslararası Ahilik Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, KB Yayınları, Ankara.
- Bayram, M. (1991). Ahî Evran ve Ahî Teşkilâtının Kuruluşu, Kendi Yayını, Konya.
- Bayram, S. (1994) . Ahilik ve Bir Ahi Şeceresi, Belleten, LVIII/222, Ankara.
- Birdoğan, N. (1995). Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı, İstanbul.
- Bingöl, G. (2023). Moğol/İlhanlı Hâkimiyeti Altındaki Anadolu'da Çıkan İsyanlar (1243-1335), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta.
- Bingöl, G. ve Hasan Çopur, (2025). "Alâeddin Keykubad Döneminde Türkiye Selçuklu Devleti İle Kilikya Ermeni Krallığı Arasındaki İlişkiler", Anadolu Mecmuası 4, sy. 9 (Haziran), ss. 1-13.
- Bingöl G, Aslan Ö. XIII. Yüzyılda Anadolu'da Türkmen Direnişi: Denizli ve Çevresindeki İsyanlar. İZÜ Çekmece. Haziran 2025;13(26):58-69. doi:10.55483/cekmece.1640750
- Bingöl, G., & Çopur, H. (2025). Alâeddin Keykubad'ın Abbâsî halifeleri ile ilişkileri: Siyasi, askeri ve manevi bağlar. Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, 10(1), 17-26. <https://doi.org/10.56252/turktarars.1625896>
- Clavijo, R. G. (1993). Anadolu, Orta Asya ve Timur (Ö. R. Doğrul, Çev.). İstanbul: Ses Yayınları.
- Çağatay, N. (1952). Fütüvvet- Ahî Müessesesinin Menşei Meselesi, Cilt 1 (A.Ü.İ.F.D.), İstanbul.
- Çağatay, N. (1989). Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, TTK Yayınları, Ankara.
- Çağatay, N. (1996). Ahiliğin Ortaçağ Anadolu Toplumuna Etkileri, I. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, KB Yayınları, Ankara.

Demir, A. (1996). Anadolu Selçukluları Döneminde Fütüvvet ve Ahilik, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale.

Doğru, H. (1991), 15.yy'da Sultanönü Sancağında Ahiler ve Ahî zaviyeleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara s. 25-28.

Doğru, H. (1991). XVI. YY'da Sultanönü Sancağında Ahiler ve Ahi Zâviyeleri, Ankara.

Erken, V. (2003). Bir Sivil Örgütlenme Modeli: Ahilik, Berikan Yayınevi, Ankara.

Eröz, M. (1990). Ahilik Müessesesi ve Esnaf Teşkilatı, TTK Yayınları, Ankara.

Gökdağ, (2004). B. A. Ahi Kelimesine Ad-bilimsel Yaklaşım, I. Ahî Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Cilt I, Kırşehir.

Gölpınarlı, A. (1960). İslam ve Türk Ülkelerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları, İÜİFM, Cilt XVII, İstanbul.

Gölpınarlı, A. (1969). 100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, İstanbul.

Güllülü, S. (1977). Ahî Birlikleri, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Gündüz, A. (2004). Beylikler İle Osmanlı Devletinin Kuruluşunda Ahilerin Siyasi Rolü, Ahî Evranı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Cilt 1, Kırşehir.

Hamitoğulları, B. (1986). İktisâdî Kalkınmamızda Ahiliğin Anlamı ve Önemi, Ahilik ve Esnaf, İstanbul.

İbn Batuta Seyahatnamesi, (2000). (Çev. A.Sait Aykut Cilt 1), İstanbul.

Kara, M. (1986). Fütüvvet-Melamet Münasebeti, XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Bildirileri, Türk Kültürü ve Ahilik, İstanbul.

Koca, K. (2006). Ahilerin Türkiye Selçuklu Devresindeki Roller, II. Ahî Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir.

Köprülü, F. (1981). Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Ocak, A.Y. (1978). Zaviyeler, Vakıflar Dergisi (VI), Ankara Cilt XII, s. 258.

Ocak, A.Y. (1996). Türkiye'de Ahilik Araştırmalarına Eleştirel Bir Bakış, Türk Sufiliğine Bakışlar, İstanbul s. 169-190.

Ocak, A. Y. (1996). Türkiye'de tasavvuf ve tarikatlar. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Ocak, A.Y. (1998). Fütüvvet: İslam Tasavvufunun Sosyal Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Santur, A. (1999). Açık Hava Müzeleri İçerisinde Ahilik ve Esnaf Kültürü, Cilt II, Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, 275.

Sarıkaya, M. S. (2002). XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvet-nâmelere Göre Dini İnanç Motifleri, KB Yayınları, Ankara.

Sümer, F. (1960). Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi?, Belleten Dergisi, XXIV, 566-594.

Şeker, M. (2001). İbn Battuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahilik, KB Yayınları, Ankara.

Şen, M. Emin ve Galip Bingöl. (2022). "Anadolu'da Moğol Tahakkümüne Karşı Aykırı Bir Ses: Beylerbeyi Hatiroğlu Şerafeddin", Ortaçağ Araştırmaları Dergisi 5, no. 2 (December 2022): 381-92. <https://doi.org/10.48120/oad.1171449>

Tabakoglu, A. (1994). Türk İktisat Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Taeschener, F. (1967). Türk Ahiliği ve Mevlevilikle Olan Münasebetlerine Dair, Çağrı, Kanaat Basımevi, Konya.

Tarsus, İ. (1947). Ahiler, Ulus Basımevi, Ankara.

Tekin, M. (2006). Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ahilik ve Toplumsal Dinamikleri" I. Ahî Eran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu Cilt 2, Kırşehir.

Turan, O. (1993). Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Cilt II, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

Uçma, İ. (2003). Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstrisi İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.

Uzunçarşılı, İ. H. (1996). Osmanlı Tarihi, Cilt I, Türk Tarih Kurumu, Ankara.